

## Sopron emberföldrajzi leírása.

*Bevezető.* Dolgozatom nem más, mint tömör emberföldrajzi vázlat. Sopron mindenkor előkelő helyet foglalt el a hazai városok között; történeti szerepe, gazdasági és szellemi jelentősége, magasfokú kultúrája miatt megérdemli, hogy vele foglalkozzunk. Az 1921-i népszavazás oly örömdetes és felemelő történeti tény, amely mellett nem haladhatunk el közömbösen. Mindezen tényezők városunkra terelik a figyelmet s annál is inkább kötelességünk vele foglalkozni, miután róla szóló földrajzi munkánk alig van. Tudatában a nehézségeknek, mégis örömmel és szeretettel fogtunk feladatunkhoz, mert hálás a tárgy, amelyről szólni fogunk.

### I. Történelmi vázlat.

Mikor telepedett itt le az ember? E kérdésre azon leletek adnak választ, amelyeket a városban és közvetlen környékén találtak. A Dudlesz-erdőtől északkeletre neolit-kori sírhalmokat ásatott fel Paúr Iván. A pozsonyi országút mellékén, a fegyház mellett, a Szent Mihály- és a Bécsi-kapu közötti városrészben bronzkori telepeket sejtenek. A régebbi (hallstatti) vaskornak legkiválóbb emlékei a Burgstallon és a Váris-hegyen találhatók. A Burgstall 478 m magas kúpján kettős sánccal védett őstelep volt. A lakók itt is temetkeztek, aminek emléke valami 200 sírhalom. A Váris-hegyen valami 37 putrit találtak. A La Tène-kornak fő lelőhelye a Bécsi-domb. Az a nép, amely városunk környékét a Kr. e. IV. századtól kezdve lakta, a kelta volt. A talált tárgyak azt igazolják, hogy a műveltségnek magasabb fokán állottak. Uralmuknak a rómaiak vetettek véget, akik Augustus uralkodásának utolsó évtizedében elfoglalták Pannoniát. A kelta Scarban romjain épült fel a római Scarbantia, amely fekvésénél fogva fontos helye lett Pannoniának, mert itt futottak össze az utak Sabariából, Carnuntumból, Arabónából, Petóvióból. Ma már teljes pontossággal nem tudjuk, hol feküdt a római város. A római Scarbantia valószínűleg a mai belváros területén épült, de a Deák-téren és a Csengery-utcában is találtak épületnyomokat, a Papréten pedig 1879-ben római mozaikpadlót találtak.

A város közvetlen környéke — Bella szerint — sokkal lakottabb volt a rómaiak korában, mint jelenleg. A szelíd erdőkoszorúzza lankák tövében kellemes nyaralók, villák épültek, ahol családja körében pihente ki fáradságát a római hivatalnok és kereskedő. Ezen villák ma már régen eltűntek a föld színéről, lakóinak emléke is feledésbe ment, csak itt-ott bukkan fel néha néhány római pénz vagy tárgy az ásó és a kapa nyomán.

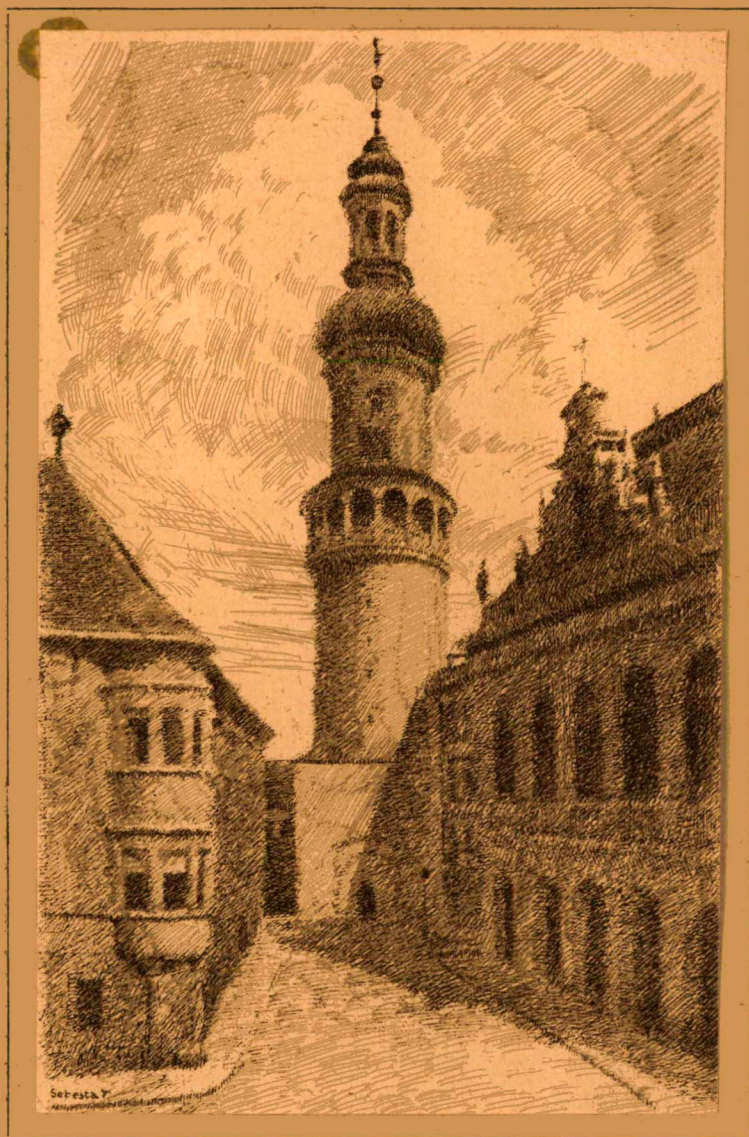
A római írók közül Plinius említi Sopront legelőször a Kr. u. I. században. Ptolomeus is megjelöli Sopron fekvését. Városunk helyét azonban leghívebben az Antoninus-féle itinerarium jelöli

meg. A római kultúra telepített vidékünkre két fontos és kedvelt növényt: a gesztenyét és a szőlőt. Sopron a germánok Oedenburg név alatt ismerték, a frankok pedig Cyperon névvel ruházták fel, amit az itteni nádasokkal magyaráltak. A rómaiak után a népvándorlás korában itt ideig-óráig letelepülő népekről nincs sok mondanivalónk, Sopron mai arcához nem sokkal járultak hozzá. Átvonuló felhők voltak csupán, hol viharfelhők, hol bárányszerűek, a magyar nemzetnek kellett ezt a földet elfoglalni, hogy Scarbantia romjain a mai Sopron felépüljön.

A magyar királyok alatt városunkat 1162-ben III. István egyik oklevelében említi először Suprun néven. A város kapu két ország között, nem csoda tehát, hogy fekvése miatt kereskedő és fosztogató katonáknak egyaránt útba ejti. Igazi jelentőségre Sopron a XIII. század második felében emelkedett. Az akkori zavaros bel- és külpolitikai viszonyok és a közeli határ nem egyszer válságos helyzetbe hozták. Nehéz időt élt át városunk 1273-ban, midőn a nagyravágyó cseh király, II. Otakár ostromolta. A város német polgárai keményen ellentállottak, noha a vetőgépek jelentékeny károkat tettek a falakban és a védőkben. Csak árulással tudta II. Otakár megvenni a várost és mikor elvonult, kezeseket is vitt magával: a polgárok gyermekeit. A város azonban továbbra is megmaradt a magyar király hűségén és 1276-ban készséggel nyitotta meg kapuit IV. László előtt, noha a polgárok gyermekei a cseh király kezén voltak. Ezen hűségéért kapta Sopron városa 1277-ben a bíróválasztási jogot. Ezen kiváltság birtokában lett város, a polgárok falat építhettek, tornyot emelhettek, büntügyekben ítélkezhetek, a hétnek egyik napján hetivásárt tarthattak. A hely jelentőségét I. Károly király is felismerte, midőn egyik oklevelében az ország kapujának nevezi. Gazdaságilag az Anjouk emelték ki előbbi jelentéktelenségéből, midőn 1344-ben és 1371-ben országos vásártartási jogot adtak a városnak. Ezzel a nyugati végeken Sopron Pozsony mellett az ország legjelentékenyebb városa lett. Zsigmond király 1402-ben a fontos árúmegállítási és árúlerakási jogot adja a városnak és ugyanezen évben felmenti a soproni kereskedőt az árúmegállítási és árúlerakási kényszere alól az egész országban, sőt a tengerparton is. Akkor kezd Sopron belekapcsolódni a nemzetközi árúforgalomba is, a Zsigmond korából fennmaradt vámárúszabályzat már sok külföldi árúra szab illetéket. A városhoz tartozó jobbágyfaluk száma a XV. század első felében hétre emelkedett; Soproné volt: Bánfalva, Balf, Ágfalva, Medgyes, Harka, Klimpa, Kópháza. E faluk mind 4–8 kilométerre vannak a várostól és vele már régen szoros gazdasági kapcsolatban éltek. Mátyás király 1464-ben az arany bullában örökíti meg mindazon kiváltságokat, amelyeket ősei 1277 óta adtak a városnak és 1465-ben négyre emeli az országos vásárok számát.

A mohácsi katasztrófa és a kettős királyválasztás döntőleg folyt be városunk sorsára: helyzete hozta magával a nyugat felé való orientálást.

A nagy reformátortól megindított vallási mozgalom nálunk is korán jelentkezik. Alig a mohácsi vész előtt, 1524-ben lefolytatott per



A SOPRONI VÁROSTORONY.

arról tanuskodik, hogy az új vallásnak városunkban igen korán voltak hívői. Németországi kereskedők, külföldi egyetemekről hazatért diákok, vándorútjukról visszatért iparosok lehettek első terjesztői az új hitnek. Az egyetértés a két vallás hívei között eleinte a lehető legjobb volt; együtt használták a templomot és a temetőt, csak 1565-ben vált el az ág. h. ev. egyházközség a katolikusoktól és kezdi meg önálló életét. Ettől kezdve Sopron politikája hasonlít a kétarcú Janushoz. Lakói, vezetői nagyrészt protestánsok, de a politika, amit a város körültekintő vezetői folytatnak, határozott királypárti politika volt. A város fekvése és a vezetők mérsékelt, higgadt, kalandoktól tartózkodó, országos politikába bele nem avatkozó felfogása irányította azt a belső ellentmondásokon felépített opportunistá politikát. Pedig ilyen politikát folytatni nem volt éppen könnyű, mert az államhatalom részéről vallásuk miatt elég sok zaklatás, üldözés érte őket. Városaink vezetői akkoriban általában ilyen, a helyzethez alkalmazkodó politikát folytattak és ezért ne csodáljuk, hogy Sopron fekvése folytán nem csatlakozott a vallási és politikai függetlenségért folytatott mozgalmakhoz.

1605-ben Bocskay István hadai ostromolják a várost. Némethy Gergely hajdúvezér május 18-án Sopron előtt terem, de a város erősebb ostromára csak május végén került a sor. A város keményen ellentállt; a harcokban a külváros egészen leégett, míg a belvárosban csak 3–4 ház lett a tűz martaléka. A Bethlen-féle felkelés idején Sopron rövid időre a fejedelemnek hódol. Bethlen 1619 november 30-án vonul be a városba. 1621 május 22-én Sopron ismét meghódol a királynak. Teljesen átmeneti jellegű volt Thököly uralma 1683-ban, csupán két hónapig tartott.

II. Rákóczi Ferenc felkelése hosszú időre hadi színtérre tette városunkat és közvetlen környékét. 1704 január 5-én jelennek meg az első kurucok a város előtt. 1705 december 23-án Bottyán János veszi át az ostrom vezetését, aki kíméletlen eréllyel lát az ostromhoz és december 24-én ágyútűz alá veszi a várost. 1706 január 6-án minden eddiginél hevesebb ostromot intéz a város ellen, de hiába. Még 1709 őszén is itt vannak a kurucok s október elején szüreti szünetet kötnek a polgársággal. A város 7500 forintot fizetett a kurucoknak és a polgárok békében leszüretelhetek. A kuruc háborúk főleg a város földjein, szőlőskertjeiben, falvaiban okoztak nagy károkat. De a nehéz évek elmúltak és jött hosszú, nyugodt fejlődés háborúk nélkül. Csak a hétéves háború (1756–1763) okozott közvetve károkat a soproniaknak. A soproni bortermelők ugyanis a háborúig nagy mennyiségben szállítottak bort Sziléziába. A borszállítás a háború alatt szünetelt, utána pedig a megváltozott politikai viszonyok miatt nem lehetett többé Sziléziába bort szállítani.

Innen kezdve békés, nyugodt polgári élet volt a város osztályrésze, amelyet az 1809-i francia megszállás és az 1848/49-i mozgalmak alig zavartak meg. A kiegyezés óta fokozott fejlődésnek és magyarosodásnak indult a város. A városra is veszteségteljes világháború és a forradalmak lezajlása után fenyegetően tornyosodott a város fölé

a mesterségesen fölszított nyugatmagyarországi kérdés. És ha nem akadt volna néhány bátor ember, akik életüket tették kockára a városért, ma Sopron egy idegen állam kötelékében élne. A velencei egyezmény és a népszavazás már csak következménye bizonyos előzményeknek, amelyeknél a diplomácia csak a közvetítő és az egyeztető szerepét játszotta. Az 1921 december 14-i népszavazás döntött a város sorsáról. Magyarország mellett szavazott 12.236, Ausztriára pedig 4620. Az a 72%-nyi többség, amely a városban Magyarországra adta szavazatát, mentette meg a vidéket, mert ott 56% szavazott Ausztria mellett. Sopron ezen hűségéért a magyar törvényhozástól a „Civitas fidelissima“ kitüntető jelzöt kapta. A város a részek lecsatolásával sokat, szinte pótolhatatlant veszített. Elvesztette igazi háttérét, amely táplálta, forgalmát növelte, ipara, kereskedelme nehéz helyzetbe került, csak törzs lett tagok nélkül. A fővárossal való közlekedés még mindig nehézkes,<sup>1</sup> Sopron jelentéktelen, a forgalom nagy országútjától távol eső, peremváros lett.

Hogy a történelem végtelen útján mi vár még erre a városra, azt ki tudhatná? A mostani nemzedék feladata átélni, helyesebben mondva átszenvedni ezt a passzív korszakot, megmenteni és amennyire lehet, fokozni a meglevő értékeket és várni...

## II. A lakosság.

Hogy mennyi volt a régi Sopron lakossága, arra nézve csak megközelítőleg tudunk válaszolni. Dr. Pollák az 1879-i telekkönyv alapján 2000 főre becsüli a XIV. századi Sopron lakosságát. A XVII. századi Sopronban 6000–7000 lélek lakhatott. Az utolsó 120 esztendőben következőképen alakult városunk lakossága:

1802-ben .....	12.319 <sup>2</sup>	1869-ben .....	21.108
1839-ben .....	13.385 <sup>3</sup>	1880-ban .....	23.222
1846-ban .....	14.987 <sup>4</sup>	1890-ben .....	27.213
1850-ben .....	16.726	1900-ban .....	30.628
1857-ben .....	18.898	1910-ben .....	33.932
1920-ban .....	35.248		

Összehasonlítás kedvéért közöljük a szomszédos Szombathely lakosságát a XVIII. század közepétől:<sup>5</sup>

1754-ben .....	2.137	1841-ben .....	4.518
1780-ban .....	1.952	1846-ban .....	4.317
1815-ben .....	3.591	1857-ben .....	5.853

<sup>1</sup> Budapest ma 6 óra alatt érhető el leggyorsabban. Győrbe 2½ óra, Szombathelyre 1½ óra alatt juthatunk. Nehézséges az összeköttetés a Balaton felé. Budapesttel még most sincs közvetlen gyorsvonat.

<sup>2</sup> Bredeczky: Beyträge zur Topografie des Königreichs Ungarn. Wien, 1803, 108–9. l.

<sup>3</sup> Fényes: Magyarország statisztikája. Pest, 1842, I. 34. l.

<sup>4</sup> Fényes: Magyarország leírása. II. rész. Pest, 1847. 109–10. l.

<sup>5</sup> Kerekes: Szombathely települése. Földrajzi Közlemények. 1923

1870-ben .....	7.561	1900-ban .....	23.309
1880-ban .....	13.225	1910-ben .....	30.947
1890-ben .....	16.133	1920-ban .....	34.710

A különbség szembetűnő és az összehasonlítás sehogy sem üt ki Sopron előnyére. Szombathely, amely a multban városunkkal összehasonlítva jelentéktelen kis település volt, folyton fejlődik, növekszik, Sopron népessége ellenben hanyatlik. A szaporodási százalékot figyelembe véve, ha néhány 30.000—40.000 lakosú várost összehasonlítunk, a következő eredményt kapjuk:<sup>6</sup>

	Szaporodás 1900—1910	%-ban 1910—1920
Székesfehérvár .....	13·9	6·2
Makó .....	3·0	6·3
Cegléd .....	12·7	9·0
Sopron .....	1·4	3·9
Szombathely .....	25·0	12·2
Szolnok .....	13·4	13·1
Szentes .....	0·9	2·8

Kedvező jelenség, hogy városunk a nehéz háborús évek dacára 1910—1920 között sokkal jobban gyarapodott, mint 1900—1910-ig. Még jobban fogjuk látni a különbséget, ha a 40—50 év előtti népmozgalmi adatokat egybevetjük a maival.<sup>7</sup>

Az 1871—1882. évek között

házasságkötés volt évenként átlag 167 (1000 lélekre esik 7·5)					
születés	”	”	”	800 (	” ” ” 36·9)
halálozás	”	”	”	675 (	” ” ” 30·7)

Tehát magas születési arányszámmal szemben áll igen magas halálozási arányszám.<sup>8</sup> Érdekes összehasonlítani ezen adatokat az 1910—1920. évek népmozgalmi adataival.

Ezekben az években

házasságkötés volt évenként átlag 229 (1000 lélekre esik 7·3)					
születés	”	”	”	766 (	” ” ” 22·5)
halálozás	”	”	”	663 (	” ” ” 17·0)

A két statisztikát összehasonlítva, érdekes eredményre jutunk. A házasságkötés arányszáma 50 év alatt nem változott; lényegesen csökkent a halálozási arányszám, ami a kultúra haladására, az egészségügyi viszonyok javulására mutat. De csökkent ezzel együtt a születés is és csökkent állandóan az utolsó négy évben.<sup>9</sup> Az elmaradt szüle-

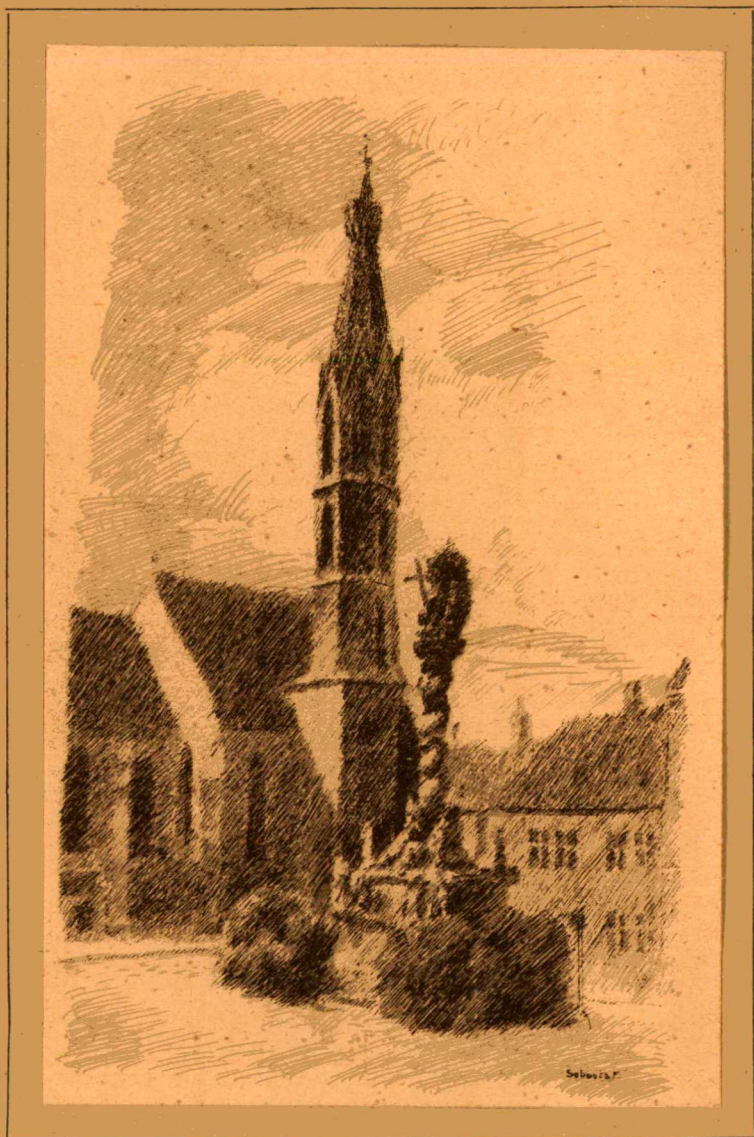
<sup>6</sup> Bibó István: Az 1920. évi népszámlálás tanulságai. Föld és Ember, 1924. I. szám.

<sup>7</sup> Dr. Gaár: Sopron város népességi mozgalma az 1871—1882. években. Sopron, 1887.

<sup>8</sup> A 70-es években még nem volt vízvezeték és dr. Gaár szerint a rossz ivóvíz lényegesen növelte a halálozást. Főleg tifuszos betegség volt sok.

<sup>9</sup> Születés 1921-ben 778, 1922-ben 725, 1923-ban 713, 1924-ben 687. Szaporodás negatív. A házasságkötés is 200-on alul volt 1924-ben.





A SOPRONI BENCÉS-TEMLOM.

téseknél jól látni a háború hatását. Az 1915—1918-ig terjedő időben 487 fővel több a halálozás, mint a születés. Szociális téren nagy és nemes feladat vár az anya- és csecsemőgondozóra, amely 1917 jún. 1 óta működik városunkban. Az anyák felvilágosítása a helyes és okos szerű csecsemőgondozásról, a szegényebb anyák segélyezése, a legfiatalabb nemzedék egészsége feletti állandó éber őrködés feladata ezen intézménynek. Bár az intézet még rövid multra tekinthet vissza, áldásos hatása már is jelentkezik: hosszas küzdelem után sikerült a csecsemőhalandóságot lejjebb szorítani.<sup>10</sup> A betegségek közül még mindig erősen pusztít nálunk is a tüdővész.

Vallásra nézve a következő érdekes statisztikát kapjuk Sopron város lakosságáról:

	1802 <sup>11</sup>	1910	1920
r. kath. ....	6763 54·0%	21.752 64·1%	22.438 63·7%
g. kath. ....	4	41	74
ág. h. ev. ....	5492 46·0%	9427 27·8%	9713 27·5%
ev. ref. ....	13	403 1·2%	468
g. keleti ....	11	32	29
izr. ....	36	2255 6·6%	2483 7·0%
unitárius ....	—	19	22
egyéb ....	—	3	21

A vallási statisztikát szemlélve, feltűnő a r. katolikusok és az izraeliták nagy számbeli emelkedése és az ág. h. evangélikusok stagnálása. 1802-ben a lakosságnak 54%-a volt r. kath. és 46%-a ág. h. ev. Százhusz év múlva r. kath. van 64%, ág. h. ev. pedig csak 27%. E csökkenésnek magyarázatát próbáljuk adni. Vidékünkön, ahol r. katolikusok és ág. h. evangélikusok régi idő óta együtt élnek, általános tapasztalat, hogy a katolikusok általában szegényebbek és a vagyon nagyrészt protestáns családok kezén van. Mi lehet ennek az oka? Miután szorgalomban, takarékoságban nem maradnak el a többiek mögött, csak úgy tudom megérteni, hogy náluk nagyobb a gyermekáldás, a vagyon megoszlik, míg az ág. h. evangélikusok, akár az erdélyi szászok, szaporátlanabbak, de vagyonosak. A házasságkötésnél is szigorúan őrködnek arra, hogy megfelelő vagyonok kerüljenek együvé. Mással, mint ezzel, nem tudom magyarázni a r. katolikusoknak nagy számbeli megerősödését.<sup>12</sup>

Érdekes áttekintést nyújthatunk a lakosság foglalkozásáról is:<sup>13</sup>

<sup>10</sup> Az 1879—1884. években Sopronban 100 öt éven alul elhalt gyermek közül meghalt 0—12 hónapos korában 57. 1918-ban 14·4% a csecsemőhalandóság. 1921-ben a nem gondozottaknál 9·94%, a gondozottaknál 6·2%, 1922-ben 12·5%, 1923-ban 9·7%, 1924-ben 8·4%.

<sup>11</sup> Bredeczky i. m. 108—9. l.

<sup>12</sup> Az evangélikusok számbeli kisebbségük dacára igen jelentékeny szerepet játszanak a városi politikában, a társadalmi és a szellemi élet terén is. Éppen az mutatja értéküket, nagyobb aktivitásukat.

<sup>13</sup> Az 1920-as adatokhoz nem tudtam hozzájutni.



	1910
őstermelés .....	14.4%
bányászat .....	5.0%
ipar .....	27.8%
kereskedelem, hitel .....	8.4%
közfoglalkoztatás, szabad foglalkozás .....	10.8%
védő .....	8.1%
napszámos .....	2.0%
házi cseléd .....	5.2%
egyéb, ismeretlen .....	10.8%

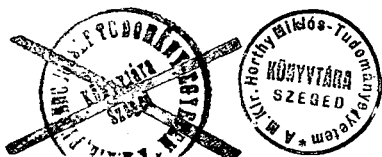
Dacára annak, hogy a lakosság negyedrésze foglalkozik iparral, Sopron még sem jellegzetes iparos város. Tekintélyre, súlyra igen jelentékeny az őstermelő és a kereskedő osztály.

Csalódnak azok, akik Sopront félig-meddig német városnak tartják. A legutolsó népszámlálás abszolút többséget hozott a magyar-ságnak.

	1910	1920
magyar .....	15.022 45.1%	17.166 48.7%
német .....	17.318 51.9%	16.911 48.0%
tót .....	184	85
oláh .....	—	19
ruthén .....	—	4
horvát .....	781	733

1910-ben a lakosságnak 74.6%-a beszélt magyarul és bár a cégtáblák egyrésze kétnyelvű is, ha a lakosságnak egyrésze nem tanult meg és nem is fog megtanulni magyarul, újabban a magyarság örövendetesen megerősödött.

Mit írhatunk az itteni német gazdanépről? Talán olyan valaki, aki körükből nőtt ki; bizonyára úgy csoportosítaná a tényeket, hogy a hatás végeredményben kedvező lenne. De sajnos, nekünk nem jutott ez a szerencse és kissé ridegebb objektivitással kell róluk képet rajzolni, bár nem fogjuk elhallgatni jó tulajdonságaikat sem. Az itteni németiség nyelvre és fizikumra nézve rokon a hienc népfajjal. Hogy már Nagy Károly korában is itt laktak-e, vagy pedig később, a honfoglalás után jöttek hazánkba: ezen kérdéssel nem foglalkozunk. Tény csupán az, hogy évszázadok óta lakói e vidéknek. Testük erős, rugalmas, munkabíró, lelkük kissé durva, nyers, gyakran brutális. Testileg kissé eltérnek attól a típustól, amit ideális szépségnek neveznek. Főleg a nők vénülnek korán, míg a férfiak között sok szép, napbarnított, izmos alakot találunk. A munkától nem félnek; ha a munka ideje eljön, kora hajnaltól késő estig dolgoznak. Jó katonák, szívósak, bátrak, a támadás az elemük, amely nekik jobban megfelel, mint az idegfárasztó, hosszas védelem. Általában tüzeesebbek, temperamentumosabbak, mint a németek szoktak lenni, talán itt már valami magyar hatás mutatkozik. Földműveléssel és főleg bortermeléssel foglalkoznak és talán ez utóbbi okozza, hogy a jó italt nem vetik meg. Ruházatban, életmódban most már nagyrészt ők is eltértek a hagyomá-



nyoktól, levetették őseik viseletét és városi ruhában járnak. Még a férfiak ruházkodásában több a hagyomány szeretete. A nők a kék színt kedvelik leginkább, míg a férfiak ünneplő ruhája fekete, amihez csizma járul és pörge kalap. Hétköznap gyermeknél, felnőttél általános a kék kötény. Gyermekük (tisztelet a kivételnek) nem a legjobb nevelésűek, rakoncátlanok, durvák. A nép felfogása meglehetősen konzervatív; makacs, sőt káros esőkönyösséggel ragaszkodnak a régihez. Miután a városi képviselőtestület egy részét ők képezik, gondolhatjuk, mily nehéz reformokat megvalósítani. Forradalmak, nagy változások alig hozták hullámszásba e nép józan, higgadt lelkét. Csak a nacionalista izgatások vadították meg a háború utáni években. Hibái mellett is érdekes és erős nép, talán az egyetlen társadalmi osztály, amely megőrizte sajátos vonásait.

### III. Gazdasági viszonyok.

A régi Sopron gazdasági viszonyairól alig vannak adataink. Az 1715-i összeírás meglehetősen gyér és hézagos.<sup>14</sup> Bármily fejlett is volt régente városunkban az ipar és a kereskedelem, a régi Sopron inkább agrárváros volt. Ezen állításunkat elsősorban az iparosok végrendeleteire alapítjuk. Az iparosoknak sohasem kizárólagos kérése az ipar, hanem legtöbbször volt szántóföldjük, szőlőskertjük is, jelölve annak, hogy egyedül az ipar után megélni nem tudtak. És most is, dacára annak, hogy százalék szerint többen foglalkoznak iparral és kereskedelemmel, mint őstermeléssel, az őstermelés igen jelentékeny jövedelmet biztosító foglalkozása maradt a lakosságnak.

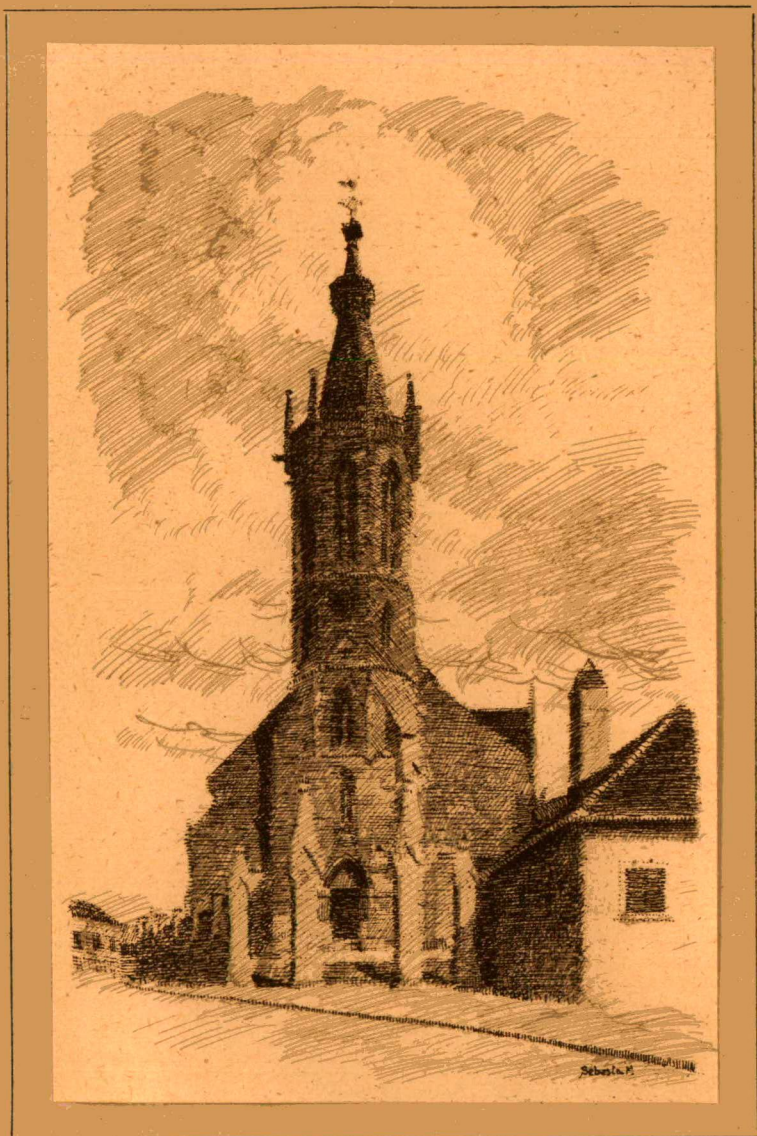
Sopron határa így oszlott meg:

	1895		1925	
szántó .....	6.044 kat. hold	5.925 kat. hold	401 □-öl	
kert .....	380 „ „	431 „ „	967 „	
rét .....	1.073 „ „	1.384 „ „	726 „	
szőlő .....	1.376 „ „	1.721 „ „	1.080 „	
legelő .....	866 „ „	796 „ „	348 „	
erdő .....	10.551 „ „	9.999 „ „	1 „	
nádas .....	122 „ „	701 „ „	1.463 „	
nem termő ..	2.462 „ „	1.552 „ „	879 „	
összes ..	22.874 kat. hold	22.512 kat. hold	1.068 □-öl	

Legtöbbet bír maga a város. Sopron város birtokában van:

szántó .....	1.665 kat. hold	39 □-öl
kert .....	77 „ „	459 „
rét .....	646 „ „	996 „
szőlő .....	27 „ „	447 „
legelő .....	784 „ „	1.050 „
erdő .....	9.999 „ „	1 „
nádas .....	537 „ „	427 „
nem termő ....	1.030 „ „	444 „
összes ..	14.746 kat. hold	1.030 □-öl

<sup>14</sup> Szántó 4441½ köblös, irtvány 8½ köblös, rét 251 kaszás, szőlő 11.265 kapás.



A SZENT-MIHÁLY-TEMPLOM SOPRONBAN.

A birtokosok legnagyobb része törpebirtokos. 3140 birtokosnak van 10 holdig terjedő birtoka, 100 birtokosnak 50 holdig és háromnak 100 holdig terjedő birtoka van.

A termelés mintaszerű és rendkívül intenzív. Az 1920-as évi kimutatás szerint termett:

buza .....	802	kat. holdon	6.525 q	(1 holdon	8.14 q)
rozsa .....	1.069	„ „	7.676 q	(1 „	7.18 q)
árpa .....	692	„ „	5.351 q	(1 „	7.73 q)
zab .....	306	„ „	2.341 q	(1 „	7.65 q)
gabonaféle .....	2.869	„ „	21.893 q		

Kapásnövény termett:

tengeri .....	182	kat. holdon	2.265 q	(1 holdon	12.45 q)
burgonya .....	803	„ „	41.645 q	(1 „	51.86 q)
takarmányrépa .	600	„ „	125.920 q	(1 „	209.87 q)
cukorrépa .....	75	„ „	12.896 q	(1 „	174.95 q)
együtt ..	1.660	„ „	182.726 q		

Szálás takarmány termett:

bükköny .....	56	kat. holdon	933 q	(1 holdon	16.66 q)
lucerna .....	466	„ „	8.500 q	(1 „	18.24 q)
lóhere .....	630	„ „	9.108 q	(1 „	14.46 q)
egyéb .....	104	„ „	10.400 q		
együtt ..	1.256	„ „	28.941 q		

Összes termelés volt 1920-ban 241.295 q.

Jelentékeny volt mindig Sopron bortermelése. Ősidők óta kedvenc foglalkozása és jelentős kereseti forrása az itteni lakosságnak a bortermelés. Jellemzően mondja az 1694-i községi jegyzőkönyv: „Das Weinwesen betreffend ist es Gemeiner Stadt und die arme Burger-schafft einzige Nahrung und gleichsam die Seele.“ A régi Sopron szőlői meglehetősen nagy területet foglalhattak el. Egy 1798-i adat szerint Sopronban volt akkor 32.000 font vagy 1,920.000 □-öl szőlő. Fényes Elek a XIX. század első felében szintén ennyire teszi Sopron szőlőterületét. A termelt bor természetesen nem mind a soproni gazdák asztalán fogyott el, hanem jócskán került kivitelre is. Főleg Szilézia lengyel lakosai vették szívesen a soproni bort, míg a hétéves háborúval beálló zavarok egyelőre megakasztották a soproni bor kivitelét; a háború után pedig ez a terület végleg Poroszországhoz csatoltatott és a soproniak itteni piacukat elveszítették. A soproni bornak akkoriban, úgy látszik, országos jó híre volt. Schwartner így ír róla egyik munkájában: „Den nächsten Platz nach dem Tokaier räumt man gewöhnlich den Oedenburger und Ruster Weinen ein. Ihre Güte hat besonders Schlesien bereits vor Jahrhunderten anerkannt, und vorzüglich köstlich ist auch in der That die Frucht des Weinstockes, welcher an dem Ufer des Neusiedler Sees gezogen wird.“ Ezek a régi, hogy úgy mondjam, patriarchális idők azonban már

elmúltak. Jelenleg a valamikor jobb napokat átélt soproni bortermelés nehéz válsággal küzd. A szőlő amúgy is kényes növény, betegségek, jégeső vagy hirtelen beálló hideg idő egyszerre semmivé tehetik a gazda egész évi fáradságos munkájának nehezen megszolgált gyümölcsét. Hozzájárulnak még kiviteli nehézségek is. Miután Ausztriával még nincsen állandó kereskedelmi szerződésünk, a magyar borokat igen megdrágítja a magas vám és ezért nem tudunk konkurrálni a jóval olcsóbb olasz borokkal. E nehéz viszonyok, a drága napszám és sok egyéb méltán keserítik el a termelőket és ha javulás nem jön, sokan inkább kivágják szőlőjüket és mással ültetik be. A termelés évek szerint természetesen nagyon változó volt és függ elsősorban nemcsak az időjárástól, hanem a helyes kezeléstől is. 1911-től kezdve 1924-ig így alakult Sopron bortermelése:<sup>15</sup>

1911-ben .....	17.017 hl	1917-ben .....	30.080 hl
1912-ben .....	8.285 „	1918-ban .....	25.280 „
1913-ban .....	7.375 „	1920-ban .....	19.551 „
1914-ben .....	29.780 „	1921-ben .....	44.800 „
1915-ben .....	32.501 „	1922-ben .....	40.175 „
1916-ban .....	5.169 „	1923-ban .....	30.501 „
1924-ben .....	2.723 hl		

Évtizedek óta nem volt ilyen rossz termés, mint a legutolsó esztendőben. Előidézte a virágzáskor beálló néhány napos hűvös eső és a penész.

Helyesebb kezelés mellett nagy értéket jelenthetne városunknak a sok gyümölcsfa. Vidéki városaink között talán nálunk van legtöbb. 1895-ben volt: almafa 10.360 darab, körtefa. 10.126, cseresznye 3266, szilvafa 12.776, meggy 769, őszibarack 8199, kajszin barack 1720, diófa 2040, mandula 343, gesztenye 2441, éperfa 478, összesen 52.518 darab fa. Tekintélyes szám és szép fajgyümölcsöt a piacon mégis alig látunk. Legtöbb lenne almából és körtéből, de e két gyümölcsfajt a vértetű pusztítja erősen és a termés megférgesedve, korán le hull. A szilvát pedig a szilvafamoly pusztítja. Aránylag legszebb és legbővebb termést hoz a gesztenye.

Nagy értéket jelent városunknak az erdő. Sopron városának közel 10.000 hold erdeje van<sup>16</sup> és az erdő nemcsak tájképileg teszi széppé, festőivé a város fekvését, hanem gazdaságilag is igen nagy kincs. Az erdőknek körülbelül 60%-a lombérfő, 40%-a pedig tűlevelű. Könnyű vadban főleg a Dudlesz-erdő gazdag. A fakitermelés jelentékeny, sőt szinte félő, ha kellő utánpótlás nem történik, erdeink ki-pusztulnak. Az 1924—25-i gazdasági évben 14.282 m<sup>3</sup> tűzifát termeltek ki.

Virágzó városunkban az állattenyésztés is, amit természetesen elősegít és fejleszt a jó, bőséges legelő és elegendő takarmány.

<sup>15</sup> Fényes Elek (Magyarország leírása. 1842. 139. l.) közepes számítással 32.000 soproni akóra teszi az itteni évi bortermést. 1895-ben 21.000 hl termett.

<sup>16</sup> A városi erdőhivatal 10.062 k. hold erdőt tart számon, míg a kataszteri hivatal 9999 k. hold erdőről tud. Ezen kis eltérés nem tudom honnan származik.

Alábbi statisztika betekintést nyújt a 30 év előtti állapotokba és híven feltünteti a jelen viszonyokat is:

	1895	1914	1916	1917	1918	1920	1921	1922	1923	1924
szarvasmarha .	1665	1792	1821	1892	1655	1584	1742	1401	1383	1454
ló .....	379	601	399	437	410	577	509	593	590	594
őszvér .....	2	—	1	2	—	—	—	—	1	—
szamár .....	—	2	5	7	3	7	4	—	2	3
sértés .....	2316	4389	3301	2544	3263	2508	3636	1718	2278	2471
juh .....	7	—	—	103	39	—	—	—	—	—
kecske .....	146	248	278	331	459	403	518	264	351	376
méhcsalád ....	109	—	—	—	—	—	—	—	—	?
baromfi .....	9192	—	—	—	—	—	—	—	—	?

Az állatállomány tehát öröndetesen gyarapodik, minőségben természetesen némi hanyatlás észlelhető a háború előtti évekkel összehasonlítva. Méhtenyésztésre a mi vidékünk nem alkalmas: túl erős a szél és kevés a vadászterület.

Az őstermelésnél kedvezőtlenebb helyzetben van az ipar és a kereskedelem. A régi Sopronban az ipar igen fejlett volt. A céhek működése a XV. század közepétől kezdve kimutatható és alig volt város hazánkban, amelynek Sopronéhoz hasonló gazdag céhélete lett volna.<sup>17</sup> A régi patriarchális céhvilág azonban elmúlt és jött helyette új, új problémákkal, új gondokkal.

A nagy adó, az anyagbeszerzés nehézségei, a fogyasztóközönségnek folyton fokozódó önmegtartóztatása és lemondása oly tényezők, amelyek súlyosan sujtják az ipart. Dacára a nehézségeknek, a kisiparosok száma városunkban elég nagy: 1924 decemberében 968 kisiparos volt Sopronban, akik 597 segédet foglalkoztattak. Egyik-másik iparágnál határozott túltermeléssel találkozunk és szinte csoda, hogy meg tudnak élni.

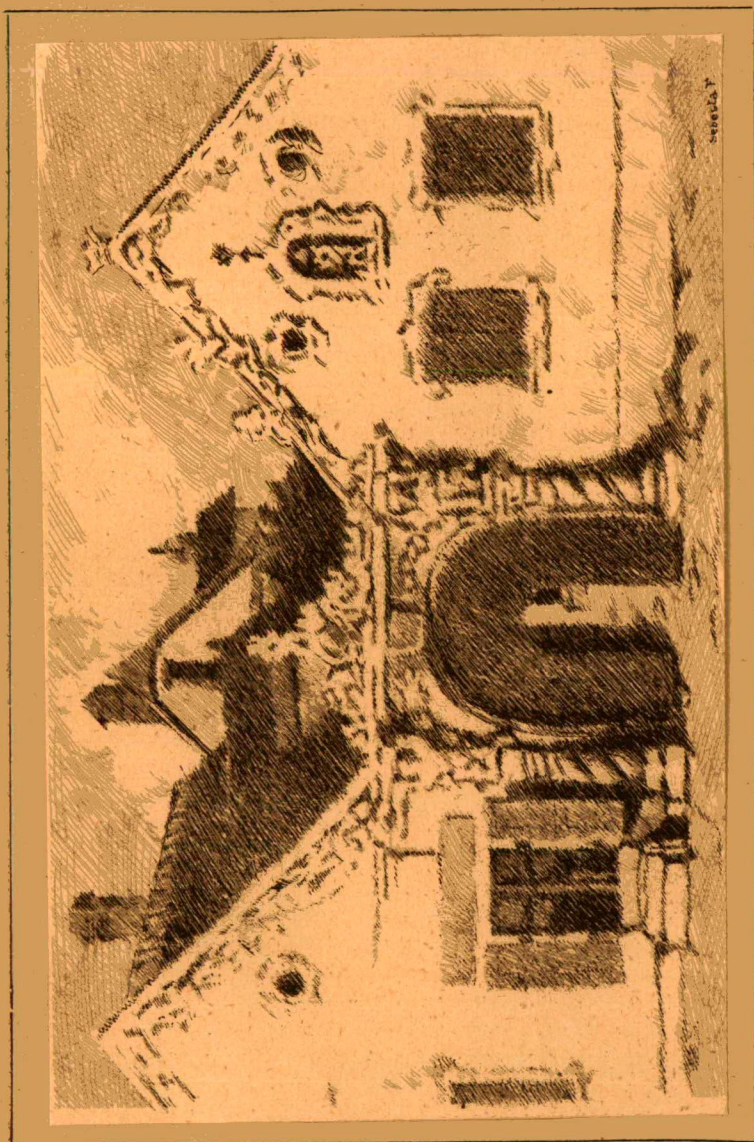
A nagyipar szintén elég fejlett, habár Sopron nem kimondottan gyárváros. Negyven olyan üzem van nálunk, amelyet a törvény szerint gyárnak minősítenek, habár ezek közül igen sok nem érdemli meg a gyár nevet. Legvirágzóbb a textilipar, amelyet 6 gyár képvisel, téglagyár van 5, szesz- és likörgyár 4, vasárúgyár 2. Az a körülmény, hogy városunk közelében szénbánya van (Brennberg), ösztönzőleg hathatna a gyáripar fejlődésére. A város régi vezetőiben és intézőiben hiányzott a kezdeményező szellem és bátorság, ami gyárüzemek létesítéséhez szükséges. Mostan nem hiányzik a vállalkozó kedv és rövidesen keletkeznek új üzemek. Legújabban a Trebitsch-gyár létesít Sopronban selyemfonógyárat.<sup>18</sup>

Sopron gazdasági élete súlyosan érzi az Ausztriához csatolt országrész hiányát. Ezen rész szoros kapcsolatban élt a várossal. Lakói bejártak az országos és heti vásárookra, itt adták el terményei-

<sup>17</sup> Lásd bővebben „A soproni céhek története”, c. munkámat.

<sup>18</sup> Nevezetesebb gyárak: Vasárúgyár, Sörgyár, Gombgyár, Preisz szövőgyár, Seltenhofer haranggyár, Schwarcz-féle gőzmalom, Gumigyár stb.





KAPU A SZENT-MIHÁLY-UTCÁBAN.

ket, itt vásárolták szükséges iparcikkeiket, itt gyógyították a kórházakban betegeiket. Ilyen vásári napokon a korcsmák, vendéglők, üzletek szinte zsúfolva voltak falusiakkal. Ez most mind megszűnt, a soproniak nagyrészt elveszítették régi üzletfeleiket. A gazdasági helyzetet súlyosbítja még az a körülmény is, hogy Sopron eléggé indokolatlanul drága város.

#### IV. A város képe. Műemlékek.

Egy séta a város utcáin, a kedves, régi házak között, meggyőzhet minket arról, hogy Sopron régi város. Lépten-nyomon találunk régi templomokat, házakat, emlékeket, amelyek mind a régi korról beszélnek. Főleg a belváros bővelkedik emlékekben. Itt állanak a régi soproni patricius családok renaissance- és barokk-stílusban épült házai, itt emelkedik a sok viszontagságot átélt „tűztorony“, amelyről a toronyőr jelezte a tüzet és az ellenséget. Itt, a történeti Sopron szívében áll a város legrégibb csúcsíves emléke, a bencés-templom, amelyet a XIII. században építettek. A Városház-tér különben legszebb tere Sopronnak; a templom, a torony, a Szent Háromság-szobor és a régi házak harmonikus egységbe olvadnak össze, egyedül a városház épülete rontja a hatást. Sopronnak még több szép régi temploma van. A gazdapolgár-negyedben, meglehetősen szegényes környezetben emelkedik a csúcsíves stílusban épült Szent Mihály-templom. Sopron legrégibb temploma a kis Szent János-templom, amelyet eredetileg a XIII. század első felében idetelepített János-lovagok építettek.

Mekkora volt a régi Sopron?

A legrégibb időről természetesen nincsenek adataink. Az 1379-i telekkönyv alapján akkor valami 411 ház lehetett Sopronban.<sup>19</sup> 1715-ben 458 volt az összes házak száma. 1802-ben már 775 házról tudnak, amelyből 62 a várfalon kívül épült.<sup>20</sup> 1890-ben 1811 ház van, 1900-ban pedig 1837. Az 1920-as népszámlálás szerint Sopronban a házak száma 2018. Ebből:

kő vagy téglá .....	1910	A lakóházak tetőzete:	
az alap kő vagy téglá, de a ház vályog vagy sár.....	99	cserép, pala, bádóg .....	1748
vályog vagy sár .....	5	zsindey vagy deszka .....	246
fa .....	4	nád vagy zsúp .....	24

1925-ben pedig a város egész területén már 2435 ház volt.<sup>21</sup> Jelen-tékeny szám és mégis van lakásinség! Rövid idő alatt egész új város-részek épültek a Kuruc-dombon és a győri vasútnál.

<sup>19</sup> Dr. Pollák becslése. (A zsidók története Sopronban.)

<sup>20</sup> Bredeczky i. m. 108—9. l.

<sup>21</sup> 1925-ben földszintes ház volt 1417, I. em. 583, II. em. 18s, III. emeletes 5.

Külterületen volt 388 ház. A lakások összes száma 7710. (Soproni Hírlap. 1925. 20. szám.)

## VI. Szellemi élet.

Sopron az iskolák városa. Alig van hazánkban még egy vidéki város, ahol annyi iskola lenne, mint Sopronban. Az elemi iskoláktól kezdve a főiskoláig találunk itt mindenfajta iskolát.<sup>22</sup> Nem hiába az iskolák városa Sopron, a lakosságnak 92%-a (6 éven felül) tud írni és olvasni. E téren első helyen áll a hazai városok sorában. De nemcsak iskola, hanem egylet is van elég városunkban. A német ember természetében benne van a társulási hajlam, ha mást nem, hát asztaltársaságot alakítanak. Igen fejlett Sopron zenei kultúrája; a Zeneegylet közel 100 éves multra tekinthet vissza és zeneelőadásoknak, hangversenyeknek mindig megvan a közönségük. Fontos missziót teljesít itt a német vidéken a Frankenburg irodalmi kör, amely előadásaival a közönség irodalmi ízlését igyekszik fejleszteni. Sportegyleteink közül a Soproni Football és Atletikai Club a legöregebb, több mint 20 éves multra tekinthet vissza. Szép sikereket ért el a soproni úszósport.

Nagy multra tekinthet vissza városunkban a színház is, de itt is inkább a múlt szép, a jelen annál sivárabb. Már 1769-ben állandó hajléka volt a színészetnek; eleinte csak német darabokat adtak elő, 1841-től kezdve állandósulnak a magyar előadások.

Napilap három van városunkban és összehasonlítva más vidéki lapokkal, tartalmasak.

Milyen a város lelke?

Egy város lelke kollektív fogalom és nehezen definiálható.

Csendes, józan, nehezen lelkesedő város Sopron. Társadalmi és anyagi téren vezető szerepet játszó osztály az egykori kereskedők és iparosok meggazdagodott utódai. Túlságos spekulatív, kritikus természetűek, kevés aktivitással. Érdekes tény, hogy a vezetők igen gyakran nem bennszülöttek, hanem idegenből ideszakadtak. Természetszeretet és a multnak szeretete, ismerete jellemzi a soproni embert. A soproniak szeretik a csendes borozgatást, de igazi éjjeli élet, nagy mulatozások, mint sok magyar helyen szokásos, nincsenek. Minden téren hiányzik itt az élet friss lüktetése, mintha az élet csendes hullámfodrai, fáradt, megtört hullámai jutnának csak ide.

A fogalom hanyatlásával Sopron hasonló lesz azokhoz a csendes felvidéki városokhoz, ahol csak a múlt nagy, a jelen azonban üres és sivár.

Végeredményben kedves, intim város, amely már nagy értékeket termelt ki a multban és sok értéket rejteget a jövő számára, de frissebb, tetterősebb, vállalkozó kedvtől duzzadó nemzedékre vár, hogy felszínre hozza elrejtett kincseit.

*Winkler Elemér.*

<sup>22</sup> A 14 elemi iskolán kívül van 4 polgári, 5 középiskola, 1 tanítóképző, 1 tanítónőképző, 1 óvónőképző, flú- és leány felső kereskedelmi, iparostanonc-iskola, bányászati és erdészeti főiskola, hittudományi kar.